

אשר קידש ידיד מבטן**תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלז עמוד ב**

תנו רבנן: המל אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה. אבי הבן אומר: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו. העומדים אומרים: כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים. **והמברך אומר: אשר קידש ידיד מבטן, חוק בשארו שם, וצאצאיו חתם באות ברית קדש. על כן בשכר זאת, אל חי חלקנו, צוה להציל ידיות שארינו משחת, למען בריתו אשר שם בבשרנו ברוך אתה ה' כורת הברית.**

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף נג עמוד ב

בן ידיד - זה אברהם, דכתיב: +ירמיהו י"א+ מה לידידי בביתי

רש"י מסכת שבת דף קלז עמוד ב

אשר קידש ידיד מבטן - **יצחק קרי ידיד, על שם אשר אהבת** (בראשית כב).
מבטן - **דקודם שנולד נתקדש למצוה זו, דכתיב (שם /בראשית/ יז) אבל שרה אשתך וגו' והקימותי את בריתי אתו היינו מילה. בשארו - בבשרו. שם - חק של מילה. וצאצאיו - אחריו. חתם באות - זו של ברית קדש.**
צוה להציל ידיות שארינו משחת - **מגיהנם, דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו (זכריה ט)**

ספר הערוך ערך ידיד

ידיד אשר קידש ידיד מבטן פי' רב שרירא זה **יעקב** אבינו דכתיב ביה ואהב את יעקב והוא המקודש מן הבטן ועודנו במעי אמו שנאמר ורב יעבוד צעיר כלו' שקדושת זרעו של אברהם אבינו בו תמצא וכבר הוזכר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו וכשבאנו לברך אל קדושת השאר וחתמת צאצאיו באות ברית קודש לא תמצא זה לא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב • בריש גמי דפרק כל המנחות באות (דף כג) יבא ידיד בן ידיד ויבנה לידידי בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים:

תוספות מסכת מנחות דף נג עמוד ב

בן ידיד - בן אברהם דכתיב ביה מה לידידי בביתי פשטיה דקרא בירמיה שהיה מתפלל בבית המקדש על ישראל דמעיקרא כתיב ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וכתוב בתריה מה לידידי בביתי וכאן דורשו באברהם כדאמרי' בסמוך שמצאו הקדוש ברוך הוא לאברהם שהיה עומד בבית המקדש ומה שאומר בברכה של מילה אשר קידש ידיד מבטן אומר ר"ת דהיינו **אברהם שנקרא ידיד כדאמרינן הכא וקדשו הקדוש ברוך הוא מן הבטן שדורש במדרש דכתיב באברהם כי ידעתיו וכתוב בירמיה בטרם אצרך בבטן ידעתיו חוק בשארו שם זה יצחק שקראו הקדוש ברוך הוא יצחק עד שלא נולד וצאצאיו חתם באות ברית קודש זה יעקב דכתיב (ישעיה כב) הצאצאים והצפיעות ומתרגמינן בניא ובני בניא ויש מפרשים ידיד זה יצחק שאר זה יעקב וצאצאיו אלו השבטים.**

תוספות מסכת שבת דף קלז עמוד ב

ידיד מבטן - אומר ר"ת שהוא **אברהם** אבינו שנקרא ידיד שנאמר (ירמיה יא) מה לידידי בביתי כדרשין במנחות בפרק כל המנחות (ד' נג: ושם) **ושלשת האבות נזכרים חוק בשארו שם הוא יצחק וצאצאיו חתם באות ברית קדש הוא יעקב וצאצאיו הוא ובניו** כמו שתרגם יונתן הצאצאים והצפיעות בניא ובני בניא (ישעיה כב) כלומר יוצאי צאצאיו.

זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת שמיני דף לט עמוד ב

הולך לדודי דא יצחק דאקרי ידיד מבטן

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף נה עמוד ב

צוה להציל ידיות שארינו משחת. מגיהנם דכתיב גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו כך פרש"י ז"ל ור"ת ז"ל פי' דאברהם נקרא ידיד כדרשין מה לידידי בביתי זה אברהם בפ' כל המנחות באות מצה (דף נג ב) ובברכה זו מזכיר שלשה האבות ידיד זה אברהם חק בשארו שם זה יצחק וצאצאיו חתם באות ברית קדש זה יעקב וא"ת ומנא לן באברהם שנתקדש מן הבטן י"ל דדילמא קים להו דילפינן ליה בגז"ש דידיעה ידיעה באברהם כתיב כי ידעתיו ולהלן הוא אומר (ירמיה א) בטרם אצרך בבטן ידעתיו:

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק יז (וגם בעל הטורים שם)

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק. אקי"ם נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן:

פירושי סידור התפילה לרוקח [קמג] ברכות המילה עמוד תשכג

בא"י אלקינו מלך העולם אשר קדש ידיד מבטן¹¹ שקידש יצחק שנקרא ידיד¹², קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק¹³. מבטן, טרם יצרו בבטן הודיעו וקדשו דכתיב¹⁴ ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה, הרי מבטן הוקדש לשמו¹⁵.

חוק בשארו שם המילה נקראת חוק¹⁶ **דכתיב**¹⁷ **ויעמידה ליעקב לחוק המילה בשאר בשרו שם, ולמה יצחק ראש לנימולים לשמונה, לפי שנאמר**¹⁸ **ערל לב וערל בשר לא יקרב אל שולחני לשרת, כהן שמתו אחיו מחמת מיתה או משוך בערלה**¹⁹, **והיאך אדם הראשון יקריב קרבנות לכך נברא מהול**²⁰. **ואם תאמר והלא בני נח מקריבין, שכן מצינו באיוב וג' רעיו ז' פרים וז' אילים**²¹ **כנגד שבעה שבעה זכר ונקבה הכתובים בפרשת נח, אבל אדם הראשון נברא ממקום המזבח**²², **והקריב על המזבח בהר המוריה ככהן גדול**²³. **ושנה קודם שנולד יצחק צוהו על המילה, לפי שיצחק עולה, וגלוי לפני הקדוש ברוך הוא [שעתיד] לצוותו ולהעלותו על גבי אותו המזבח**²⁴, **לכך צוהו על המילה הקדוש ברוך הוא קודם שלא תהא יולדת מן אברהם בעודנו ערל שערלה מאוסה היא**²⁵, **מפני שעתיד להעלותו על גבי המזבח, לכך צוהו קודם שתתעבר ממנו. ונח נולד מהול**²⁶ **דכתיב ביה תמים**²⁷, **זהו כי ניחמתי (ם) כי עשיתים ונח (אלא) מצא חן בעיני ה'**²⁸ **שנולד מהול, וכשראה למך זה אמר זה נולד מהול כאדם**²⁹, **[זה] ינחמינו ממעשינו**³⁰. **ושם בנו נולד מהול**³¹ **דכתיב ביה מלך שלם**³², **לכך הקריב שם תחתיו על המזבח שהקריב אדם, ומניין שהקריב קרבנות**³³ **שנ' והוא כהן לאל עליון**³⁴, **ולא מצינו שהקריב אלא כשיצא מן התיבה וירח ה' את ריח הניחח**³⁵, **לכך אמר נח וישכן באהלי שם**³⁶, **[ברוך ה' אלהי שם**³⁷ **לשכון שמו שם**³⁸]. **ויעקב נולד מהול**³⁹ **דכתיב ביה ויעקב איש תם**⁴⁰, **אמר יעקב שם הוא הקטן באחיו ושימש לפי שנולד מהול, וברכו וישכן באהלי שם, לכך אקנה הבכורה לשמש בכהונה**⁴¹, **ואל ישמש עשו שמושך ערלה וערל אסור לעבוד**⁴². **ורבקה אמרה אדם הראשון נולד מהול ונתברך ואתה נולדת מהול, לבוש י' בגדי אדם הראשון וקבל הברכה**⁴³. **ולפי שיצחק היה קרבן וכת'י**⁴⁴ **מיום השמיני והלאה ירצה, לכך מבן שמנת ימים ימול, זהו חק בשארו שם.**

ספר שבולי הלקט הלכות מילה סימן ד

אשר קדש יד יד מבטן. רבינו שלמה ז"ל פי' זה יצחק וידיד קרי ליה על שם אשר אהבת. מבטן. קודם שנולד נתקדש למצוה זו. כדכתיב ואת בריתי אקים את יצחק והיינו מילה: בשארו שם. בבשרו שם חוק של מילה וצאצאיו אחריו חתם באות זה של ברית קודש ויש נותנין סמך לדבר אשר קדש יד יד מבטן ר"ת אקים על שם ואת בריתי אקים את יצחק מפי ר' אלחנן ב"ר שלמה ז"ל. ויש מפרשים קדש יד יד מבטן זה יעקב דכתיב ואוהב את יעקב והוא מקודש מבטן דכתיב ושני לאומים ממעיך יפרדו זה לצדקו וזה לרשעו וכשבאנו לברך על קדושת השאר וחתמימת צאצאים באות ברית קודש לא תמצא זה לא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב. ויש מפרשים שנולד כשהוא מהול. ובפסיקתא דריש ליה על אברהם אבינו והקב"ה קדשו מבטן דאטיא ידיעה [ידיעה] מגזירה שוה מירמיה. דבירמיה כתיב בטרם אצרך בבטן ידעתך ובאברהם כתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו מה ירמיה קדשו מבטן כדכתיב ובטרם תצא מרחם הקדשתך אף אברהם נתקדש בטרם צאתו מרחם:

אורחות חיים הלכות מילה

פי' ברכת המילה:

ידיד מבטן זה יצחק שהיה ידידו של הב"ה ונתקדש בבטן שהיתה הורתו ולידתו בקדושה שהרי היה אברהם אביו נמול כשבא המלאך לבשר את שרה מה שלא היה כן כשנולד ישמעאל. וסימן לדבר ואת בריתי אקים את יצחק אקים נוטריקון א'שר ק'דש י'דיד מ'בטן. ובעל הערוך ז"ל בשם ר' שרירא ובנו גאונים ז"ל כתב זה יעקב דכתיב ואהב את יעקב והוא היה מקודש מן הבטן דכתיב ורב יעבוד צעיר. וחתמימת צאצאים באות ברית קדש לא נמצא באברהם ולא ביצחק אלא ביעקב. חק בשארו שם זו המילה שנתנה בבשר לחק עולם. ד"א חק בשארו שם לשון מותר ושארית כלומר שנתנה המילה כדי להסיר מותר האדם (ויתרונו) שהערלה מותר באדם.

ספר אבודרהם מילה וברכותיה

ואח"כ מברך בא"י אמ"ה אשר קדש יד יד מבטן (תוספתא ברכות פ"ו שבת שם). ידיד זה יצחק על שם אהבתו, והיה מקודש מבטן שקודם שנתעברה שרה נתקדש אברהם במילה. ועוד שנקרא שמו לפני שנולד שנאמר (ברא' יז' כא) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה וגומר. אקים נוטריקון אשר קדש יד יד מבטן. חק בשארו שם פי' בבשרו שם חק של מילה. ואמר חק שאין בה טעם ידוע לנו אלא גזירת מלך. וצאצאיו אחריו חתמם הקדוש ברוך הוא באות ברית זו שהיה של קודש וברית כתוב במילה וקרא לה ברית קדש על שם (ירמיה יא טו) ובשר קדש יעברו מעליך. והוא נדרש במנחות על המילה ור"ת פירש אשר קדש יד יד מבטן זה א"א שנקרא ידיד שנאמר (ירמיה שם) מה לידיד /לידידי/ בביתי. חק בשארו שם זה יצחק. וצאצאיו חתם באות ברית קדש זה יעקב ובניו דבני בנים הם צאצאים כמו (ישעיה כב, כד) הצאצאים והצפיעות בניא ובני בניא. והנה השלשה אבות נזכרים כאן. והפירוש הראשון עיקר על כן בשכר זאת פירש בשכר המילה. אל חי חלקנו צורנו. אמר אלו השמות ע"ש (תה' פד, ג) ובשרי ירננו אל אל חי ומילה עבודת הבשר היא ואמר חלקנו צורנו גבי שאר על שם (שם עג, כו) וכלה שארה ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם. צוה להציל ידידות ע"ש (ירמיה יא, טו) מה לידידי הנא' לאברהם וע"ש (ירמיה יב, ז) נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה. זרע קודש על שם (ישעיה ו, יג) זרע קדש מצבתה. שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרינו. פי' מגיהנם שכל מי שהוא מהול אינו נכנס לגיהנם כמו שנאמר בזכריה (זכריה ט, יא) גם את בדם בריתך שלחתי אסריך מבור אין מים בו. בא"י כורת הברית ע"ש (נחמיה ט ח) וכרות עמו הברית. ומצאתי בתשובת שאלה להרמב"ם שהוא גורס על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו צוה כצוית לקדושים להציל ידידות שארנו משחת. ומפרש שם בשכר המילה חזר אל חי חלקנו לעד כמו שכתוב גבי מילה והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריר לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים וגומר. ואח"כ שואל מאת השם ואומר אתה צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת ור"ל ידידות על הנפש שהיא חביבה מן הכל וענין שצוית לקדושים חסר אשר ור"ל כאשר צוית לקדושים ודומה לו בשגם בשכר. כך פי' הרמב"ם ברכה זו.